

# **Lumina și semnificațiile ei în teologia și spiritualitatea ortodoxă**



**Universitatea din Craiova – Facultatea de Teologie Ortodoxă  
Centrul de Spiritualitate și Îndrumare Psiho-Pastorală (CSIPP)**

# **LUMINA ȘI SEMNIFICAȚIILE EI ÎN TEOLOGIA ȘI SPIRITUALITATEA ORTODOXĂ**

**Pr. Conf. univ. dr. NICOLAE RĂZVAN STAN  
(editor)**

Volum tipărit cu binecuvântarea  
Înaltpreasfințitului  
**† Dr. IRINEU,**  
Arhiepiscopul Craiovei  
și Mitropolitul Olteniei

**Editura Universitaria  
Editura Mitropolia Olteniei  
Craiova, 2020**

Lucrare apărută sub egida *Centrului de Spiritualitate și Îndrumare Psiho-Pastorală (CSIPP)* al Facultății de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Craiova.

Coperta: *Iisus Hristos – Lumina lumii*, icoană tempera pe lemn, autor Grigore Popescu-Muscel, 2016.

*Tehnoredactare (DTP):* Nicolae Răzvan Stan

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**

**Lumina și semnificațiile ei în teologia și spiritualitatea**

**ortodoxă** / ed.: pr. conf. univ. dr. Nicolae Răzvan Stan. -

Craiova : Universitaria : Editura Mitropolia Olteniei, 2020

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1618-9

ISBN 978-606-731-038-2

I. Stan, Nicolae Răzvan (ed.)

2

© 2020 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

## **INTRODUCERE:**

### **Lumina și semnificațiile ei în teologia și spiritualitatea ortodoxă**

Lumina este una din temele cele mai complexe și profunde ale teologiei și spiritualității ortodoxe. Prin conținuturile și nuanțele pe care le cunoaște, ea face referire la o multitudine de realități teologice, ci nu se poate rezuma doar ca un singur subiect. Acesta este și motivul pentru care lumina rămâne permanent o temă actuală, plină de taină și inepuizabilă ca abordare și ca trăire, care atrage cu multă intensitate teologia la o mai amplă înțelegere și împărtășire de ceea ce aceasta presupune și exprimă.

Sfânta Scriptură ne descoperă că Dumnezeu este lumină (1In. 1:5) și că locuiește în lumină (1Tim. 6:16), îmbrăcându-Se cu lumina ca și cu o haină (Ps. 103:2). Lumina este proprie lui Dumnezeu, întrucât „sălășluiește cu El” (Dan. 2:22). El a creat lumina (Fac. 1:3) și luminează tot timpul pe poporul Său, pe cei aleși ai Săi (Ieș. 14:20; Neem. 9:12; Is. 9:1; Mih. 7:9; Înț. Sol. 18:1-4), precum și întreaga creație (1Par. 28:19). El și numai El este Lumina cea adevărată care dă la o parte întregul întuneric și aduce lumina (Iov 12:22; 28:11,27): „Că Tu vei aprinde făclia mea, Doamne; Dumnezeul meu, vei lumina întunericul meu” (Ps. 17:31); „Domnul este luminarea mea și mântuirea mea; de cine mă voi teme?” (Ps. 26:1); „Tu ești lumina mea, Doamne! Doamne, luminează întunericul meu!” (2Rg. 22:29).

Prorocul Isaia ne spune că Dumnezeu este Lumina cea veșnică a întregii umanități, care strălucește cu mai mare intensitate decât toți luminătorii creației: „Soarele tău nu va mai asfinți și luna nu va mai descrește; că Domnul va fi pentru tine lumină veșnică și zilele întristării tale se vor sfârși” (Is. 60:20). De aceea, Dumnezeu – Lumina cea veșnică și strălucitoare cheamă permanent pe toți oamenii să vină la El, la Lumină, și să trăiască în lumină (Is. 49:9).

Tot Isaia spune că cei ce-L iubesc pe Domnul umblă în lumina Lui (Is. 2:5), iar psalmistul, la rândul său, mărturisește că lumina poate fi văzută doar în lumina lui Dumnezeu (Ps. 35:9). Astfel, trăind în lumină, cei dreپți dobândesc și ei, la rândul lor, o lumină care luminează și care dă

mărturie despre Lumina supremă (Pilde 13:9): „Și cei înțelepți vor lumina ca strălucirea cerului și cei care vor fi îndrumat pe mulți pe calea dreptății vor fi ca stelele în vecii vecilor” (Dan. 12:3).

Pentru cel credincios, Dumnezeu se descoperă permanent ca lumină: și în timpul zilei și în timpul nopții, și în timpul vieții și în timpul morții (Mih. 7:8), iar lumina feței lui Dumnezeu se așază și rămâne tot timpul peste cei ce-L iubesc și-L caută cu ardoare (Ps. 4:6; 43:5; 88:16).

Totodată, Vechiul Testament arată că lumina creației Îl laudă fără încetare pe Dumnezeu (Ps. 148:3) și-L binecuvintează (Cânt. trei tineri 1:47).

La rândul său, Noul Testament mărturisește că Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat este Lumina lumii (In. 9:5; 14:46), Lumina cea adevărată (In. 1:7-8; 3:20-21) care repune omenirea în lumină și sens (F.A. 26:23). El este Lumina pe care au așteptat-o toate neamurile pământului (Is. 60:1). El și numai El, așa cum mărturisește Sf. Ap. Ioan, este „Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul, care vine în lume” (In. 1:9). Și chiar Mântuitorul Hristos afirmă în mod clar că El este Lumina lumii: „Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții” (In. 8:12).

Prin Hristos am fost chemați de la întuneric la lumină și de la moarte la viață (1Pt. 2:9). Prin El și numai prin El, omenirea întreagă a fost adusă la lumină (Mt. 4:16; 2Tim. 1:10).

Dreptul Simeon Îl prezintă pe Mântuitorul Hristos, chiar de la începutul activității Sale răscumpărătoare, la doar patruzeci de zile după nașterea Sa trupească, drept: „Lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău Israel” (Lc. 2:32). Și ca Lumină a lumii se arată Hristos permanent: și când propovăduiește tainele Împărăției, și la Schimbarea la Față (Mt. 17:2), și la Înviere etc. De asemenea, Mântuitorul Hristos se descoperă lui Saul, viitorul Apostol Pavel, într-o lumină strălucitoare care l-a dus pe acesta la orbire (F.A. 9:3-9; 22:6; 26:13-18). Și tot același Saul, care acum era orb, se arată Mântuitorul Hristos ca Lumină, umplându-l de Duhul Sfânt și sfințindu-l prin botez, pentru a-l face pe acesta capabil să vadă cu adevărat (In. 9:17-18).

Totodată, observăm că Apostolii sunt prezentați de Mântuitorul Hristos ca lumină a lumii, ca cei care-L descoperă pe Dumnezeu înaintea tuturor atât prin cuvântul, cât și prin viața lor cea plină de lumină (Mt. 5:14-16), iar credincioșii sunt prezentați ca fii ai Luminii (In. 12:36). Există în Noul Testament un îndemn permanent adresat celor care s-au unit cu Hristos de a rămâne în Lumină, adică în El, și de a se manifesta ca fii ai

Luminii (In. 12:35-36; Ef. 5:8; Filip. 2:15; Col. 1:12; 1In. 1:7; 2:9-10): „Că oricine face rele urăște Lumina și nu vine la Lumină, pentru ca faptele lui să nu se vădească” (In. 3:20).

Din cartea Apocalipsei aflăm că în viața veșnică Dumnezeu se va descoperi ca Lumina desăvârșită care va străluci peste întreaga creație: „Și noapte nu va mai fi; și nu au trebuință de lumina lămpii sau de lumina soarelui, pentru că Domnul Dumnezeu le va fi lor lumină și vor împărăți în vecii vecilor” (Apoc. 22:5).

În ceea ce privește cultul Bisericii Ortodoxe, acesta este plin de o serie de referințe la lumina dumnezeiască. Astfel, de când se naște persoana umană și este botezată, și până când trece la cele veșnice, aceasta caută părtașia cu lumina. În acest sens, începând cu punerea numelui copilului, în cea de-a opta zi de la naștere, Dumnezeu este rugat să însemneze lumina feței Sale peste acesta. În Rânduiala dinaintea Botezului, mai exact în timpul exorcismului al doilea, se arată că pruncul respectiv se pregătește către sfânta luminare. Iar în Slujba propriu-zisă a Botezului acest lucru este specificat cu și mai multă putere, de exemplu prin ectenia mare Dumnezeu fiind rugat să-l aibă în pază pe cel care vine la sfânta luminare și să-l facă adevărat fiu al luminii.

Cert este că, prin întreaga rânduială a Botezului, cel nou botezat este introdus în taina luminii dumnezeiești, de aceea se și cântă imediat după afundarea în apă: „Dă-mi mie haină luminoasă, Cel ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină, mult-Milostive Hristoase, Dumnezeuul nostru”. Și această întâlnire, deschidere și împărtășire de lumină este constantă și se regăsește și se face prezentă prin fiecare Sfântă Taină.

Odată unit cu Hristos, Lumina lumii, credinciosul este atras spre tot mai multă lumină, pentru a deveni și el lumină prin participare și a trăi veșnic în această lumină: „... Înсуți, Doamne, odihnește sufletul adormitului robului Tău (N), în loc luminat...” (*Rânduiala înmormântării*); sau: „Binevoiește, Hristoase, ca acesta care s-a mutat în credință să se facă părtaș al strălucirii Tale celei luminoase și dumnezeiești, dăruindu-i, ca un singur mult-milostiv, odihnă în sânurile lui Avraam și făcându-l vrednic de fericirea cea veșnică” (Cântarea a noua din *Rânduiala înmormântării mirenilor*). Sau, așa cum preotul se roagă în timpul Sfintei Liturghii, atunci când se cântă Axionul: „Și pomenește pe toți cei adormiți întru nădejdea învierii și a vieții veșnice și-i odihnește pe ei, Dumnezeuul nostru, acolo unde strălucește lumina feței Tale”.

Într-un mod cu totul și totul aparte, însă, se vorbește despre lumina dumnezeiască în Sfânta Liturghie. Astfel, înainte de citirea Sfintei Evanghelii, Hristos, Lumina tuturor sufletelor și tuturor trupurilor, este rugat să reverse lumina Sa cea dumnezeiască peste toți cei prezenți pentru a putea înțelege cuvintele Sale. Hristos este prezent ca Lumina cea vie în întreaga Sfântă Liturghie. El îi luminează pe toți cei care sunt adunați în rugăciune în mod treptat și cu o intensitate din ce în ce mai mare, până la dăruirea supremă care se realizează prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Său. Cel ce primește Euharistia, primește în sine pe Hristos, Lumina cea adevărată și pururea vie. Tocmai de aceea, în partea finală a Anaforalei Liturghiei Sf. Vasile cel Mare, pe măsură ce se apropie momentul împărtășirii, Dumnezeu este rugat să reverse mult mai multă lumină peste comunitatea credincioșilor, pentru ca pe toți să-i arate fii ai luminii: „Pe noi toți ne primește în împărăția Ta, fii ai luminii și fii ai zilei arătându-ne”. Și așa cum ne rugăm în Rânduiala Sfintei Împărtășiri (rugăciunile rostite înainte și după împărtășire), Sfânta Euharistie este foc și lumină, care arde păcatele și luminează întreaga ființă a credinciosului. De asemenea, este izvor de lumină prin care se luminează toate simțirile sufletești și trupesti. Acesta este și motivul pentru care, la finalul Sfintei Liturghii, comunitatea creștină dă mărturie despre întâlnirea pe care a avut-o și o are cu Hristos, Lumina cea adevărată, și cântă: „Am văzut Lumina cea adevărată...”.

Referiri impresionante la tema luminii se regăsesc și în slujba Vecerniei, a Utreniei, a Ceasurilor, și a tuturor celorlalte slujbe și ierurgii din cultul ortodox. Toate slujbele, absolut toate, mărturisesc lumina și o caută prin rugăciunile lor.

În slujbele din noaptea Învierii și din toată săptămâna luminată se arată într-un mod cu totul și cu totul aparte importanța pe care lumina o are pentru Biserica Ortodoxă. În noaptea de Înviere, în mijlocul nopții, când totul este stins și numai există nicio sursă de lumină în locașul de cult, doar candela aprinsă de pe Sfânta Masă din Sfântul Altar, episcopul sau preotul, luând o lumânare, și aprinzând-o de la această candelă, cheamă pe toți credincioșii prezenți să vină, să se apropie și să primească lumină: „Veniți de primiți lumină!” Și astfel, cu toții, cu lumânări aprinse în mâini, ies în afara locașului de cult pentru a binevesti lumii întregi bucuria Învierii Mântuitorului Hristos și a arăta tuturor lumina Sa. Datorită acestui eveniment, popoarele se luminează („Ziua Învierii, să ne luminăm, popoare...”), pentru că lumina Învierii li se împărtășește. Toate se umplu de lumină: cerul, pământul și întreaga creație, îngerii și credincioșii,

deopotrivă, devin purtători de lumină, iar cei din iad încep să se împărtășească și ei de lumina lui Hristos. Ziua Învierii îi luminează pe toți și, îndrumându-i la iertare, iubire și la credință, îi cheamă să rămână veșnic fii ai luminii și ai Învierii.

În egală măsură, prin teologia și spiritualitatea sa, Biserica Ortodoxă dă mărturie despre Dumnezeu – Lumină, Iisus Hristos – Lumina lumii, lumina dumnezeiască, demnitatea creștinului de fiu al luminii, cunoașterea lui Dumnezeu în lumină, vederea luminii dumnezeiești și alte multe subiecte care au ca punct central lumina și sensurile multiple pe care aceasta le prezintă ca temă teologică.

Cert este că mistica ortodoxă este prin excelență una a luminii. Lumina dumnezeiască reprezintă pentru fiecare credincios unul dintre scopurile vieții duhovnicești, deoarece prin împărtășirea de aceasta se realizează transpunerea în prezența și lucrarea lui Dumnezeu, în sfințenia Sa și în comuniunea cu Sine. Dumnezeu se descoperă în lumină, iar cel care primește slava Sa, strălucirea feței Sale, se umple de sfințenie. Prin toate nevoințele și prin întreaga luptă duhovnicească, sfinții și toți credincioșii au căutat să primească lumina dumnezeiască, să fie în lumină și să trăiască în lumină.

Lumina care strălucea din Mântuitorul Hristos pe Muntele Taborului, în momentul schimbării Sale la Față, este modelul duhovnicesc de trăire și de experiență dumnezeiască spre care se îndreaptă întreaga practică isihastă. Mulți sfinți au trăit experiența acestei lumini și au dat mărturie despre bucuria nemaîntâlnită pe care sufletul o trăiește în aceste momente. Așa este cazul Sf. Simeon Noul Teolog, Sf. Grigorie Palama, Sf. Serafim de Sarov și a multor alora. Tocmai de aceea, întreaga teologie și spiritualitate ortodoxă prezintă lumina dumnezeiască ca pe o realitate fundamentală a întregii vieți duhovnicești.

Ținând cont de toate aceste precizări și dorind să se aducă o contribuție însemnată la precizarea semnificației și importanței luminii pentru teologia și spiritualitatea ortodoxă, la nivelul Facultății de Teologie Ortodoxă din Craiova au fost organizate o serie de întâlniri și dezbateri teologice pe tema luminii. Primul și cel mai important eveniment organizat în acest sens îl reprezintă Simpozionul internațional: „Lumina și semnificațiile ei în teologia și spiritualitatea ortodoxă”, Craiova, 28-29 octombrie 2015, la care au participat o serie de teologi din țară și din străinătate. Prin volumul de față aducem înaintea cititorilor o parte din referatele prezentate în cadrul acestor manifestări.

Astfel, în primul studiu din acest volum, cel semnat de către IPS Prof. univ. dr. IRINEU ION POPA, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, „Teologia luminii credinței și lucrarea ei în om ca revărsare a harului din umanitatea răstignită și înviată a Mântuitorului Hristos”, se scoate în evidență modul în care credinciosul participă la lumina dumnezeiască și se împărtășește de ea prin Sfintele Taine, credință, virtute și viața de sfințenie. Un accent esențial al acestei abordări este pus pe rolul credinței în procesul de dobândire a luminii dumnezeiești. Prin participarea la taina lui Dumnezeu, credința deschide întreaga ființă a omului, și trupul și sufletul, și mintea și inima, primirii luminii dumnezeiești. Prin credință omul se păstrează în lumină și se bucură de adevărul, iubirea și sfințenia lui Dumnezeu.

La rândul său, Pr. Prof. univ. dr. ION POPESCU, în referatul: „Hristos, Lumina ipostatică”, analizează învățătura de credință referitoare la Fiul lui Dumnezeu ca lumină ipostatică. Fiul este născut din Tatăl nu ca o Lumină impersonală, ci ca Lumină personală. Și astfel, pentru că este Lumină adevărată și deplină, Fiul se manifestă ca Lumină și prin umanitatea Sa asumată, prin Întrupare, prin întreaga activitate răscumpărătoare, începând de la naștere și până la înălțarea Sa la Cer și șederea de-a dreapta Tatălui, și, de asemenea, prin întreaga viață a Bisericii.

În continuare, decanul Facultății de Teologie „Sfântul Ioan Damaschin” din Balamand – Liban, Pr. Prof. univ. dr. PORPHYRIOS (FADI) GEORGI, în studiul: „Învățătura teologică a Sf. Grigorie Palama referitoare la vederea lui Dumnezeu, ca pregustare a vieții veșnice”, aduce în discuție rolul și importanța Sf. Grigorie Palama în precizarea învățăturii ortodoxe despre lumina dumnezeiască. În acest sens, după ce sunt prezentate unele aspecte legate de viața și de personalitatea teologică a Sf. Grigorie Palama se trece, apoi, la analiza învățăturii sale legate de teologia luminii, Împărăția veșnică și slava lui Dumnezeu, experiența mistică – legământul vieții veșnice, urcușul neobosit în vederea lui Dumnezeu, precum și raportul dintre lumină, cunoaștere și curăție.

Într-o abordare dogmatică, Pr. Prof. univ. dr. CRISTINEL IOJA, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea”, Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, în referatul: „Note pe marginea teologiei luminii în Dogmatica actuală”, aduce o serie de precizări referitoare la locul și semnificațiile pe care lumina dumnezeiască le cunoaște în Teologia Dogmatică, precum și importanța pe care teologia luminii o are în dialogul cu știința actuală cu privire la înțelegerea universului ca și creație a lui Dumnezeu.

Următorul studiu, cel semnat de către Prof. univ. dr. VASILE CRISTESCU, „Probleme dogmatice în reprezentarea iconografică a lui Hristos la Origen și Eusebiu de Cezareea”, aduce în discuție o serie de implicații și consecințe dogmatice pe care le presupune raportul dintre hristologie și iconologie în abordarea a doi autori patristici, Origen și Eusebiu de Cezareea.

Doamna Prof. univ. dr. ADRIANA NEACȘU, de la Catedra de Filozofie a Facultății de Științe Sociale, din cadrul Universității din Craiova, analizează „Motivul luminii în «Cele Cinci cuvântări teologice» ale Sf. Grigorie de Nazianz”. Aici, domnia sa, pune în dezbatere mai multe aspecte ale învățaturii Sf. Grigorie Teologul, precum: temeiul transcendent al luminii sensibile, semnificația luminii inteligibile, inspirația platoniciană și cea plotiniană cu privire la conceptul de lumină, lumina ca adevăr și virtute morală, dialectica dintre lumină și întuneric, lumina ca expresie a unității de ființă a Persoanelor Sfintei Treimi.

În continuare, Pr. Conf. univ. dr. NICOLAE MOȘOIU alege să vorbească despre tema: „Vederea luminii dumnezeiești – o cunoaștere mai presus de cunoaștere, o cunoaștere supraconceptuală”. Astfel, pe baza a o serie de referințe patristice (Sf. Simeon Noul Teolog, Sf. Maxim Mărturisitorul, Sf. Macarie Egipteanul, Sf. Grigorie Palama) autorul creează un cadru general referitor la modul în care se realizează vederea luminii dumnezeiești, pentru ca în continuare abordarea să se concentreze asupra evenimentului Schimbării la Față a Mântuitorului Hristos și împărtășirea credinciosului de către lumina dumnezeiască prin hristomorfizare.

Pr. Conf. univ. dr. LUCIAN FARCAȘIU, în studiul: „Lumina dumnezeiască necreată, reflectată în iconografia Praznicului Schimbării Domnului la Față”, realizează o analiză liturgică a întregii iconografii a Praznicului Schimbării la Față a Domnului. În acest sens, sfinția sa, alege să vorbească despre Hristos ca Lumină din Lumina Sfintei Treimi, natura luminii taborice, îndumnezeirea firii umane a lui Hristos descoperite în momentul Schimbării la Față, participarea credincioșilor la slava lui Hristos.

La rândul său, Pr. Conf. univ. dr. IOAN MIHOC, într-o îmbinare biblico-patristică, alege să prezinte tema: „Lumina Evangheliei și iluminarea lăuntrică a înțelegerii în 2Cor. 4:4-6. Influența asupra gândirii patristice”. După o amplă introducere, în care prezintă viziunea Sf. Ap. Pavel cu privire la lumina dumnezeiască, autorul extinde înțelesul a două texte biblice, cel de la 2Cor.4:4 și cel de la 2Cor. 4:6, pentru ca în final să se concentreze pe modul în care se realizează contemplarea luminii lui Hristos.

Următorul studiu, cel semnat de către Pr. Conf. univ. dr. NICOLAE RĂZVAN STAN, „Iisus Hristos, Lumina cea vie și adevărată, în teologia Părintelui Dumitru Stăniloae”, prezintă viziunea teologică a Părintelui Dumitru Stăniloae despre Iisus Hristos ca Lumină vie și adevărată. Abordarea se concentrează pe următoarele subiecte, și anume: Dumnezeu ca Lumină și Izvor al întregii lumini; Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat, Lumina cea adevărată; manifestarea Mântuitorului Hristos ca Lumină a lumii prin întreaga Sa activitate răscumpărătoare; Hristos – Lumina cea vie care se împărtășește oamenilor și întregii creații.

Pr. Conf. univ. dr. CONSTANTIN I. BĂJĂU, într-o analiză patristică, vorbește despre: „Vederea luminii dumnezeiești în scrierile Sf. Simeon Noul Teolog”. După ce prezintă importanța experienței mistice a Sf. Simeon Noul Teolog cu privire la vederea luminii dumnezeiești și face o serie de trimiteri la viața duhovnicească a acestui Sfânt Părinte, autorul punctează o serie de accente referitoare la natura luminii dumnezeiești, cunoașterea lui Dumnezeu ca vedere duhovnicească, rolul minții umane în contemplarea luminii dumnezeiești, urcușul duhovnicesc în cunoaștere și în vedere.

La rândul său, Pr. Conf. univ. dr. MARIN COJOC, în referatul cu titlul: „Teologi ai luminii în contextul politic și religios al secolului al XIV-lea”, realizează o contextualizare istorică a tuturor aspectelor de natură politică, socială și culturală în care a avut loc disputa isihastă. În acest sens, autorul aduce o serie de informații legate de istoria Bizanțului de sec. XIV, personalitatea și activitatea împăratului Ioan Cantacuzino, implicarea acestuia în disputa isihastă.

Într-o analiză critico-filosofică, Dl. Conf. univ. dr. IOAN LASCU alege să vorbească despre: „Metafora luminii în... epoca luminilor”. După ce mai întâi prezintă principalele tendințe care au stat la baza Iluminismului și identifică etapele filosofice sub emblema cărora s-a dezvoltat modernitatea, domnia sa atrage atenția asupra luptei de „laicizare” a luminii, care a avut loc începând cu sec. XVIII și care s-a concentrat pe eliminarea Bisericii din sfera publică și din sistemul de educație și pe accentuarea tot mai puternică a viziunii deiste din partea intelectualității iluministe.

Tot o abordare filosofică, însă de data aceasta într-o cheie apologetică, oferă și Dl. Conf. univ. dr. NICOLAE TURCAN în capitolul: „Lumina rațiunii și limitele sale: relevanța teologică a criticii lui Jean-Luc Marion la adresa Dumnezeului conceptual”. Analiza are în vedere gândirea fenomenologului contemporan Jean-Luc Marion și urmărește următoarele idei: critica Dumnezeului conceptual, idolatria metafizicii și a

ontologiei, dar și oferirea de soluții și răspunsuri ortodoxe la o serie de întrebări pe care acest studiu le identifică.

Un alt studiu dedicat evenimentului Schimbării la Față a Mântuitorului Hristos este cel al Arhim. Lect. univ. dr. NATHANAEL NEACȘU, „Schimbarea la Față a Domnului Iisus Hristos – paradigmă teologică a îndumnezeirii ființei umane”. Într-o perspectivă dogmatică, autorul alege să prezinte Schimbarea la Față drept modelul teologic al îndumnezeirii umane. Dintre ideile principale ale acestei analize amintim: cadrul teologic al Schimbării la Față (Slava Sfintei Treimii și lumina dumnezeiască – „act” al împlinirii ființei umane în Hristos; Hristos ca Dumnezeu-Om pe muntele Tabor; firea lui Adam în Hristos și slava ei pe Tabor; Schimbarea la Față și iconomia îndumnezeirii umane; Biserica – haină de lumină și metamorfoza întregului cosmos); Schimbarea la Față a omului în Hristos, temei al îndumnezeirii noastre; *Taborul* firii umane la nivel personal – implicații ascetico-mistice.

La rândul său, Protos. Lect. univ. dr. VASILE BÎRZU, în referatul „Postul Mare – inițierea/îmbrăcarea în lumină a tuturor credincioșilor”, prezintă etapele ascetico-mistice ale vieții duhovnicești la care credinciosul accede în perioada Postului Mare și modul în care se realizează îmbrăcarea în veșmântul de lumină în această perioadă deosebită a anului bisericesc.

În continuare, Pr. Lect. univ. dr. MIHAI BURLACU alege să vorbească despre „Receptarea doctrinei despre lumina necreată în teologia ortodoxă contemporană”. După ce mai întâi prezintă contribuția deosebită a Sf. Nicodim Aghioritul și a Sf. Paisie Velicickovski la promovarea și popularizarea învățăturii despre lumina necreată, autorul alege să prezinte contribuția a mai multor teologi ortodocși care s-au preocupat cu predilecție de această temă teologică. Dintre aceștia amintim pe: Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Vladimir Lossky, Panayotis Nellas, Georgios Martzelos, Stylianos Papadopoulos.

Pr. Lect. univ. dr. IONIȚĂ APOSTOLACHE își concentrează abordarea pe tema „«Calea, Adevărul și Viața» în lumina Logosului înomenit. Lucrarea mărturisitoare a Cuvântului între prefigurare și iconomie”. În acest sens, în studiu de față se prezintă viziunea filosofică (platoniciană și aristoteliană) și biblică (vechi-testamentară și, cu precădere, cea ioaneică) referitoare la Logosul divin.

O abordare de o importanță deosebită întâlnim și la Pr. Lect. univ. dr. GRIGORE DINU MOȘ, în referatul „Vederea luminii dumnezeiești în

viața și învățătura arhimandritului Sofronie Saharov”. Structurat în două părți, referatul respectiv prezintă particularitățile viziunii teologice și duhovnicești a acestuia, precum și vederea Luminii necreate în viața și teologia Părintelui Sofronie Saharov. Cea de-a doua parte, mai amplă ca și conținut, este cea care detaliază viziunea teologică a Părintelui Sofronie Saharov referitoare la vederea luminii dumnezeiești, modul în care el înțelege și experimentează această realitate necreată.

Această temă este aprofundată și dezbătută și de către Diac. Lect. univ. dr. FLORIN TOADER TOMOIOAGĂ în studiul „Vederea luminii divine la Cuviosul Sofronie Saharov”. Aici, autorul, pentru a realiza un cadru tot mai clar al învățăturii Părintelui Sofronie Saharov despre lumina dumnezeiască, își concentrează analiza pe următoarele idei: roadele vederii luminii necreate; tipuri de contemplație mistică – contemplația ortodoxă versus mistica extrem-orientală; realismul și metafora luminii la Cuv. Sofronie; și natura luminii divine și convertirea persoanei umane.

Revenind la registru biblic, și anume cel ioaneic, Diac. Lect. univ. dr. MIHAI CIUREA pune în discuție tema „«Ho Theos phôs estin» (1In. 1:5) sau lumina ca simbol divin în Sfânta Scriptură”. După o amplă introducere în care accentuează însemnătatea și importanța biblică a simbolului, în general, și a simbolisticii luminii, în special, autorul își concentrează prezentarea pe înțelesurile pe care lumina ca simbol divin le întâlnește atât în Vechiul, cât și în Noul Testament.

Următorul studiu, „Unirea mistică și comuniunea cu Dumnezeu prin intermediul luminii dumnezeiești potrivit Sf. Simeon Noul Teolog”, semnat de către Dl. Lect. univ. dr. SIMON NAJM, de la Facultatea de Teologie „Sfântul Ioan Damaschin” din Balamand – Liban, ne readuce înaintea viziunii mistică a Sf. Simeon Noul Teolog cu privire la vederea și trăirea luminii dumnezeiești. Dintre temele pe care autorul alege să le trateze, amintim: contextul istoric în care a trăit și a activat Sf. Simeon Noul Teolog, modul în care el a înțeles viața mistică, importanța Rugăciunii lui Iisus, vederea luminii dumnezeiești și roadele vieții mistice.

Totodată, Dl. Lect. univ. dr. DANIEL LEMENI ne propune spre lecturare o temă extrem de atractivă și interesantă din punct de vedere duhovnicesc, și anume: „«Tu poți deveni ca focul cu totul»: experiența luminii taborice în spiritualitatea deșertului”. Astfel, pe baza *Actelor martirice*, *Vieții Sf. Antonie cele Mare*, *Apophtegmată Patrum* și a *Omiliilor macariene* ni se prezintă o serie de afirmații, texte, situații și experiențe duhovnicești care vorbesc

despre realitatea vederii luminii dumnezeiești și modul în care Dumnezeu se descoperă și se împărtășește celui curat cu inima.

Trecând într-un alt registru științific, cel al Fizicii, Dna. Lect. univ. dr. MIHAELA-TINCA UDRÎȘTIOIU propune următoarea temă: „Despre lumină din punct de vedere fizic”. În acest sens, după ce precizează importanța luminii materiale pentru întreaga creație, domnia sa analizează, în continuare, tema naturii luminii și pe cea a spectrului luminii.

În penultimul capitol al prezentului volum, „Cuvânt și Lumină. Misiunea catehetică a Logosului divin”, Pr. Asist. univ. dr. MARIUS IOANA aduce în discuție un subiect de factură hristologică, și anume modul în care Mântuitorul Hristos – Lumina luminii realizează misiunea de luminare a întregii umanități prin cuvintele, faptele și întreaga Sa activitate răscumpărătoare.

La rândul său, Dl. Asist. univ. dr. EUGEN MAFTEI, propune următoarea temă de cercetare: „Conceptul de lumină în teologia Sf. Atanasie cel Mare”. Astfel, după ce punctează importanța „teologiei luminii” pentru Sfinții Părinți și face unele trimiteri la gândirea unor precursori ai Sf. Atanasie cel Mare, precum: Sf. Iustin Martirul și Filosoful, Tațian, Clement Alexandrinul și Origen, autorul se concentrează pe opera Sf. Atanasie și prezintă gândirea acestuia cu privire la: Cuvântul lui Dumnezeu, „Lumină din Lumină”; Cuvântul, Lumina lumii; Hristos, Lumina care luminează pe cel ce vine în lume; Duhul, strălucire a Fiului; și Sufletul, oglinda în care strălucește Cuvântul lui Dumnezeu.

După cum se poate observa, studiile cuprinse în volumul de față oferă o gamă largă de abordări și analize cu privire la semnificațiile și importanța luminii în teologia și spiritualitatea ortodoxă. Sunt clarificate și punctate o serie de subiecte extrem de importante pentru teologia ortodoxă, dar, în același timp, sunt deschise și multe perspective pentru cercetările ulterioare. Tocmai aceste realități ne fac să considerăm că această lucrare se va impune ca una de referință în problematica teologică a luminii și, prin urmare, aceasta se recomandă de la sine.

**Pr. Conf. univ. dr. NICOLAE RĂZVAN STAN**



# TEOLOGIA LUMINII CREDINȚEI ȘI LUCRAREA EI ÎN OM CA REVĂRSARE A HARULUI DIN UMANITATEA RĂSTIGNITĂ ȘI ÎNVIATĂ A MÂNTUITORULUI HRISTOS

IPS Prof. univ. dr. IRINEU ION POPA,  
Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei\*

**Keywords:** *Light, Faith, Love, Christ the Savior, Cross, Resurrection.*

**Abstract:** The love of the Father flows through the Son in the Holy Spirit and permeates our history, in which the Savior, through the Cross and Resurrection, draws us to Himself to unite with the Father in the Holy Spirit. At the heart of this divine plan is the faith working through love and the confession of the One who is the Son of God. He is the One who introduces us, through the gift of the Holy Spirit, into the love of the Father, through the Sacrament of Holy Baptism. Thus, the light that comes from faith, from the Revelation that God makes of Himself in the Savior Jesus Christ and in his Spirit, illuminates the depths of our reality and helps us to recognize that it bears in itself the indelible signs of God's call that we may inherit eternal life in Jesus Christ our Savior. So, faith, due to the light of uncreated divine grace, which comes from God through the resurrected and deified humanity of the Savior Christ, is able to illuminate the entire passageway of our path to God and implicitly to eternal life. In this way, the existence is not separated from reality, but man through faith comes to perceive much more its deep meaning, to discover God's love for the world and to constantly orient him towards it. Through the light of faith, man expands his reason and heart, broadening his horizons. Then, faith makes him closer to other people and opens wide the gates of an existence lived at the height of his dignity. Of course, when we do not think, we do not act, we do not love by making active faith in God, we do not contribute anything to building a better world around us, more human, but, on the contrary, we generate a counter-testimony to God, disfiguring the luminous face of the Church itself. We must not forget the sufferings of the world, but pass them by with the hope that the One who called us to the light will help us to overcome them. So only the light of faith that springs from humanity of the Savior Christ, who passed through death and defeated it, is able to offer a credible hope in the face of the evil that torments man's life and to give us the hope of salvation in the Mysterious Body of the Lord, which is the Church.

Încă de la facerea lumii, Dumnezeu a zis „să fie lumină”. Această lumină, în Sfânta Scriptură, are mai multe înțelesuri. În primul rând, faptul că

---

\* Facultatea de Teologie Ortodoxă / Centrul de Spiritualitate și Îndrumare Psiho-Pastorală (CSIPP) – Universitatea din Craiova.

Dumnezeu a zis „Să fie!” ne arată că El își face cunoscută voința Sa, care hotărăște să fie, fără ca să se refere doar la lumina prezentă în spațiul fizic. Astfel, lumina menționată aici, zice Sf. Isaac Sirul, face referire la firile înțelegătoare, lumea îngerilor: „În ziua cea dintâi au fost zidite cele șapte firi înțelegătoare în tăcere și cu glas, ceea ce este lumina”.<sup>1</sup> Prin faptul că toată ființa lor este înțelegere, ele sunt lumină prin excelență, adaugă sfântul. Mai cuprinzător, lumina în cartea Facerii, are înțelesul de lumină propriu-zisă, pe care noi o vedem cu ochii trupești, lumină simbolică în strânsă legătură cu Cel ce va să vină, Hristos Cuvântul, Lumina lumii, și ca lumină a cunoașterii înțelegătoare.<sup>2</sup> Primul dintre aceste înțelesuri îl găsim și în interpretarea Sf. Vasile cel Mare la Hexaemeron. Acesta scrie că, atunci când Dumnezeu a creat lumina, El de fapt „a risipit întunericul, a pus capăt tristeții, a veselit lumea, a adus dintr-odată, peste toți și peste toate, privesc veselă și plăcută. S-a arătat cerul care, mai înainte, era acoperit de întuneric, tot cu atâta frumusețe pe cât o mărturisesc și astăzi ochii noștri. Văzduhul s-a umplut de lumină; dar, mai bine spus, avea atârnată în el chiar lumina în întregime care trimitea pretutindeni, până la marginile văzduhului, iuțile împărțiri ale strălucirii ei”.<sup>3</sup>

Evident, teologia luminii își are izvorul în Preasfânta Treime și expresia discursivă în cuvintele Mântuitorului din Evanghelia după Sf. Ioan: „Eu, Lumină am venit în lume, pentru ca oricine crede în Mine să nu rămână în întuneric”.<sup>4</sup> Următor Sf. Ioan, Sf. Ap. Pavel se exprimă aproape în aceeași termeni. Într-adevăr, Dumnezeu, care a zis: „Să strălucească lumina din întuneric, El însuși a strălucit în inimile noastre”.<sup>5</sup>

Lumina este elementul pe care și lumea păgână, în dorința după lumină, îl dorea, drept urmare ea a dezvoltat cultul adus zeului Soare, *Sol invictus*. Firește, chiar dacă soarele răsărea în fiecare zi, el era neputincios să iradieze lumina asupra întregii vieții a omului. De fapt, cum știm soarele nu luminează întreaga creație, razele lui sunt incapabile să ajungă până la umbra morții, acolo unde ochiul uman se închide față de lumina sa. Sf. Iustin Martirul spune, referitor la atașamentul omului păgân față de credința în Soare, că nimeni nu s-a văzut gata să moară pentru Soare și nici

---

<sup>1</sup> Sf. ISAAC SIRUL, *Cuv. nev.*, cuv. 67, Filocalia 10, pp. 345, 346.

<sup>2</sup> PR. PROF. DR. DUMITRU STĂNILAOE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, pp. 323-333.

<sup>3</sup> Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a II-a, VII, PSB 17, p. 93.

<sup>4</sup> In. 12:46.

<sup>5</sup> 2Cor. 4:6.